

ISSAI 1

Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների միջազգային ստանդարտները (ISSAI) մշակվել են Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների միջազգային կազմակերպության (INTOSAI) կողմից: Հավելյալ տեղեկությունների համար այցելեք www.issai.org վեբկայքը:

INTOSAI

*Լիմայի
հռչակագիր*

INTOSAI ՍՏԱՆԴԱՐՏՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

PSC-ի ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

RIGSREVISIONEN • LANDGREVEN 4 • P.O. Փոստարկղ 9009 • 1022 Կոպենհագեն • Դանիա
Հեռ.՝ +45 3392 8400 • Ֆաքս՝ +45 3311 0415 • Էլ. Հասցե՝ INFO@RIGSREVISIONEN.DK

INTOSAI

INTOSAI Գլխավոր քարտուղարություն- RECHNUNGSHOF

(Ավստրիայի հաշվիչ դատարան)

DAMPFSCHIFFSTRASSE 2

A-1033 Վիեննա

Ավստրիա

Հեռ.՝ ++43 (1) 711 71 • Ֆաքս՝ ++43 (1) 718 09 69

Էլ. հասցե՝ intosai@rechnungshof.gv.at,

Վեբկայք՝ <http://www.intosai.org>

Բովանդակություն

Նախաբան	4
I. Ընդհանուր տեղեկություններ.....	6
II. Անկախություն	9
III. Խորհրդարանի, կառավարության և վարչական մարմինների հետ հարաբերություններ.....	10
IV. Առևիտրի բարձրագույն ինստիտուտների լիազորություններ	10
V. Առևիտրի մեթոդներ, առևիտրորների անձնակազմ, միջազգային փորձի փոխանակում.....	12
VI. Հաշվետվողականություն	13
VII. Առևիտրի բարձրագույն ինստիտուտների առևիտրի լիազորություններ	14

Նախաբան

Երբ ավելի քան երկու տասնամյակ առաջ՝ 1977թ. հոկտեմբերին, Լիմայում (Պերու) INCOSAI IX-րդ համագումարի ժամանակ պատվիրակների կողմից ընդունվեց «Աուդիտի առաջնորդող սկզբունքների Լիմայի հռչակագիրը» հույսերը մեծ էին, սակայն չկար համոզմունք, որ այն կունենա համաշխարհային հաջողության:

Այդ ժամանակից ի վեր Լիմայի հռչակագրի ազդեցությունը գերազանցել է բոլոր ակնկալիքները և ապացուցել է, թե որքան որոշիչ է այն եղել յուրաքանչյուր առանձին երկրի համատեքստում պետական աուդիտի զարգացման համար: Լիմայի հռչակագիրը հավասարապես կարևոր է INTOSAI-ի կազմում ընդգրկված Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների համար՝ անկախ այն բանից, թե որ տարածաշրջան են ներկայացնում, ինչպիսի զարգացման փուլում են գտնվում և ինչպես են ինտեգրվել կառավարության համակարգ կամ ինչպես են կազմակերպվում:

Հռչակագրի հաջողությունն անխոս վերագրվում է այն փաստին, որ այն պարունակում է կառավարության գործունեության աուդիտի հետ առնչվող բոլոր նպատակների և խնդիրների համապարփակ ցանկ՝ միաժամանակ լինելով բովանդակալից և հակիրճ, օգտագործելու համար պարզ և հստակ տերմինաբանությամբ, ինչի շնորհիվ ապահովվում է պատշաճ ուշադրություն հիմնական տարրերին:

Լիմայի հռչակագրի հիմնական նպատակն է խրախուսել կառավարության անկախ աուդիտը: Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտը, որը չի գործում այս պահանջին համապատասխան, չի համապատասխանում ստանդարտին: Զարմանալի չէ, որ Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների անկախ գործելու հարցը շարունակաբար քննարկվում է INTOSAI-ի շրջանակում: Սակայն SAI-ն չի բավարարում Լիմայի հռչակագրի պահանջները՝ հասնելով լոկ անկախության: Անկախությունը պետք է նաև ամրագրված լինի օրենսդրությամբ: Այս նպատակով, սակայն, պետք է առկա լինեն իրավական երաշխիքներն ապահովող լավ գործող կառույցներ, որը կարելի է գտնել օրենքի գերակայության վրա հիմնված ժողովրդավարության շրջանակում:

Օրենքի գերակայությունը և ժողովրդավարությունը հիմնարար նախադրյալներ են կառավարության իրապես անկախ աուդիտի համար և հիմնասյուններ են, որոնց վրա կառուցվում է Լիմայի հռչակագիրը: Հռչակագրի մեջ ներառված սկզբունքները ժամանակից դուրս են և իրենցից ներկայացնում են հիմնասյուններ, որոնք պահպանել են իրենց կարևորությունը այն առաջին անգամ ընդունվելուց ի վեր: Այն փաստը, որ ավելի քան 20 տարի անց որոշվել է վերահրատարակել հռչակագիրը, վկայում է նրա որակի և հեղինակների հեռատեսության մասին:

Մենք մեր երախտագիտությունն ենք հայտնում պետական աուդիտի միջազգային ամսագրին Լիմայի հռչակագրի նոր հրատարակության թողարկման, այս հիմնարար փաստաթուղթը կարևորելու և որպես պետական աուդիտի մեծ խարտիա հռչակելու գործում իրենց ներդրման համար: Ներկայումս մենք համոզված ենք, որ Լիմայի հռչակագիրը ապագայում կշարունակի

տարածվել: Բարձր տեսլականներով ապրելը շարունակական խնդիր է մեզ բոլորիս համար:

Վիեննա, 1998թ., աշուն

Դր. Ֆրանց Ֆիդլեր

INTOSAI-ի Գլխավոր քարտուղար

«Աուդիտի առաջնորդող սկզբունքների» Լիմայի հռչակագիր

Ներածություն

Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների միջազգային կազմակերպության (INTOSAI) IX-րդ կոնգրեսը, որը տեղի ունեցավ Լիմայում, արձանագրել է.

- նկատի ունենալով, որ հանրային միջոցների կանոնակարգված և արդյունավետ օգտագործումը համարվում է հանրային ֆինանսների պատշաճ օգտագործման և իշխանությունների որոշումների արդյունավետության հիմնական նախադրյալներից մեկը,
- նկատի ունենալով, որ այս նպատակին հասնելու համար կարևոր է, որ յուրաքանչյուր երկիր ունենա Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտ, որի անկախությունը երաշխավորված է օրենքով,
- նկատի ունենալով, որ այդպիսի կառույցները դառնում են էլ ավելի պահանջված, քանի որ պետությունը ընդլայնել է իր գործունեությունը սոցիալական և տնտեսական ոլորտներում և այդպիսով գործում է ընդունված ֆինանսական շրջանակից դուրս,
- նկատի ունենալով, որ Միացյալ ազգերի կազմակերպության նպատակների համապատասխանության տեսանկյունից օբյեկտիվ հաշվետվությունների հրապարակման միջոցով աուդիտի անցկացման կոնկրետ նպատակները, մասնավորապես, հանրային միջոցների պատշաճ և արդյունավետ օգտագործումը, կայուն ֆինանսական կառավարման համակարգի մշակումը, վարչական գործառույթների ճիշտ իրականացումը և տեղեկատվության տրամադրումը պետական մարմիններին և հասարակությանը կարևոր են երկրների կայունության և զարգացման համար,
- նկատի ունենալով, որ INTOSAI-ի նախկին համագումարներում լիազումար համաժողովներն ընդունել են բանաձևեր, որոնց տարածումը հաստատվել է բոլոր անդամ պետությունների կողմից,

ՈՐՈՇՈՒՄ Է՝

Հրատարակել և տարածել «Աուդիտի առաջնորդող սկզբունքների Լիմայի հռչակագիր» վերնագրով փաստաթուղթը:

1. Ընդհանուր տեղեկություններ

Բաժին 1. Աուդիտի նպատակը

Աուդիտի գաղափարը և դրա իրականացումը հանրային ֆինանսների կառավարման համակարգի անբաժանելի մաս է, քանի որ հանրային միջոցների կառավարումը ենթադրում է վստահություն: Աուդիտը գործընթացի ավարտը չէ, այլ կառավարման համակարգի անբաժանելի մի մաս, որի նպատակն է բացահայտել ընդունված ստանդարտներից շեղումները և ֆինանսական կառավարման օրինականության, տնտեսման, ծախսային և նպատակային արդյունավետության սկզբունքների խախտումները այնքան վաղ, որ հնարավոր լինի առանձին դեպքերում ձեռնարկել ուղղիչ գործողություններ, համապատասխան անձանց ստիպել իրենց վրա վերցնել պատասխանատվություն, ստանալ հատուցում կամ քայլեր ձեռնարկել կանխելու կամ առավել կոպիտ խախտումների դեպքում առնվազն փոխհատուցելու վնասները:

Բաժին 2. Նախնական աուդիտ և հետագա աուդիտ

1. Նախնական աուդիտը վարչական կամ ֆինանսական գործունեության փաստերի ուսումնասիրման տեսակ է: Հետագա աուդիտը իրենից ներկայացնում է աուդիտի գործընթաց իրողությունից (փաստից) հետո:
2. Արդյունավետ նախնական աուդիտը անխուսափելի է պետությանը վստահված հանրային միջոցների հուսալի կառավարման համար: Այն կարող է իրականացվել Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի կամ աուդիտի այլ ինստիտուտների կողմից:
3. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի կողմից իրականացվող նախնական աուդիտի առավելությունը կայանում է նրանում, որ այն ի վիճակի է կանխել խախտումները մինչ դրանք տեղի կունենան, իսկ թերությունը՝ օրենքի շրջանակում հսկայական ծավալի աշխատանքի իրականացումն է և պարտականությունների սահմանազատման անորոշությունը: Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի կողմից իրականացվող հետագա աուդիտը մատնանշում է հաշվետու անձանց պատասխանատվությունը: Այն կարող է հանգեցնել պատճառված վնասի փոխհատուցման և կանխել խախտումների կրկնությունը:
4. Յուրաքանչյուր երկրի իրավական դաշտը, պայմանները և պահանջներն են որոշում՝ արդյոք Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտը պետք է իրականացնի նախնական աուդիտ: Հետագա աուդիտն աուդիտի բարձրագույն յուրաքանչյուր ինստիտուտի խնդիրն է անկախ այն բանից՝ արդյոք այն կատարում է, թե չի կատարում նախնական աուդիտ:

Բաժին 3. Ներքին աուդիտ և արտաքին աուդիտ

1. Ներքին աուդիտի ծառայությունները ստեղծվում են կառավարության մարմինների և ինստիտուտների

կազմում, մինչդեռ արտաքին աուդիտի ծառայությունները աուդիտի ենթարկվող ինստիտուտների կազմակերպչական կառուցվածքի մաս չեն կազմում: Այսպիսով, Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները իրականացնում են արտաքին աուդիտի ծառայություններ:

2. Ներքին աուդիտի ծառայությունները պարտադիր կերպով ենթարկվում են այն մարմնի ղեկավարին, որի կազմում նրանք ստեղծվել են: Այնուամենայնիվ, նրանք գործառույթներով և կազմակերպական տեսանկյունից պետք է հնարավորինս անկախ լինեն սահմանադրության իրենց համապատասխան շրջանակում:
3. Որպես արտաքին աուդիտոր՝ Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի խնդիրն է ուսումնասիրել ներքին աուդիտի գործունեության արդյունավետությունը: Եթե ներքին աուդիտը գնահատվում է արդյունավետ, պետք է քայլեր ձեռնարկել հասնելու առաջադրանքների պատշաճ բաժանման և Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի և ներքին աուդիտ բաժնի միջև համագործակցության հաստատմանը՝ չստորադասելով Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի՝ ամբողջական աուդիտ իրականացնելու իրավունքը:

Բաժին 4. Օրինականության աուդիտ, օրինաչափության աուդիտ (համապատասխանության և ֆինանսական աուդիտներ) և կատարողականի աուդիտ

1. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների հիմնական խնդիրն է աուդիտի ենթարկել ֆինանսական կառավարման և հաշվապահական հաշվառման օրինականությունը և օրինաչափությունը:
2. Ի հավելումն աուդիտի այս տեսակներին, որոնք պահպանում են իրենց կարևորությունը, առկա է նաև աուդիտի մեկ այլ, հավասարապես կարևոր մի տեսակ՝ կատարողականի աուդիտ, որն ուղղված է հանրային կառավարման կատարողականի, միջոցների տնտեսման, ծախսային և նպատակային արդյունավետության սկզբունքների ուսումնասիրմանը:
3. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի կողմից իրականացվող աուդիտի նպատակները (ֆինանսական կառավարման օրինականություն, օրինաչափություն, տնտեսման, ծախսային և նպատակային արդյունավետության սկզբունքներ) հավասարապես կարևոր են: Սակայն աուդիտի յուրաքանչյուր բարձրագույն ինստիտուտի խնդիրն է որոշել աուդիտի տեսակի առաջնահերթությունները՝ ըստ առանձին դեպքի:

II. Անկախություն

Բաժին 5. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների անկախություն

1. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները օբյեկտիվ և արդյունավետ կերպով կարող են կատարել իրենց առջև դրված խնդիրները միայն, եթե նրանք անկախ են աուդիտի ենթարկվող կառույցից և պաշտպանված են արտաքին ազդեցությունից:
2. Չնայած պետական կառույցները չեն կարող բացարձակապես անկախ լինել, քանի որ հանդիսանում են պետության մի մաս, սակայն Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները պետք է լինեն հնարավորինս անկախ ֆունկցիոնալ և կազմակերպական հարցերում, որն անհրաժեշտ է իրենց առաջադրանքները կատարելու համար:
3. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների հիմնումը և նրանց անկախության անհրաժեշտ աստիճանը պետք է սահմանված լինեն սահմանադրությամբ: Մասնավորապես, գերագույն (սահմանադրական) դատարանը պետք է Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի անկախությանը և աուդիտի մանդատին ցանկացած միջամտությունից բավարար պաշտպանվածություն երաշխավորի:

Բաժին 6. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների անդամների և պաշտոնյաների անկախություն

1. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների անկախությունն անխզելիորեն կապված է անդամների անկախության հետ: Անդամներ են համարվում այն անձինք, ովքեր պետք է որոշումներ կայացնեն Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների համար և պատասխանատու են իրենց որոշումների համար երրորդ անձանց, այսինքն, որոշում կայացնող կոլեգիալ մարմնի անդամների կամ, միակենտրոն ղեկավարման դեպքում, Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի ղեկավարի առջև:
2. Անդամների անկախությունը երաշխավորված է սահմանադրությամբ: Մասնավորապես, սահմանադրությունը պետք է նաև սահմանի անդամությունից հեռացնելու ընթացակարգը, որոնք չպետք է սահմանափակեն անդամների անկախությունը: Անդամների նշանակման և հեռացման եղանակը կախված է յուրաքանչյուր երկրի սահմանադրական կարգից:
3. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների աուդիտորական անձնակազմը իր մասնագիտական կարիերայի ամբողջ

ընթացքում Աուդիտի ենթարկվող կազմակերպությունների կողմից չպետք է ազդեցության ենթարկվի և կախված լինի այդպիսի կազմակերպություններից:

Բաժին 7. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների ֆինանսական անկախություն

1. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները պետք է ապահովված լինեն ֆինանսական միջոցներով, ինչը հնարավորություն է տալիս նրանց անկախ կատարելու իրենց առաջադրանքները
2. Անհրաժեշտության դեպքում, Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները պետք է հնարավորություն ունենան անմիջապես դիմել պետական բյուջեի վերաբերյալ որոշում կայացնող պետական մարմնին անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների հատկացման համար:
3. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները պետք է հնարավորություն ունենան իրենց հայեցողությամբ օգտագործելու առանձին բյուջետային տողով իրենց հատկացված ֆինանսական միջոցները:

III. Խորհրդարանի, կառավարության և վարչական մարմինների հետ հարաբերություններ

Բաժին 8. Խորհրդարանի հետ հարաբերություններ

Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների՝ սահմանադրությամբ և օրենքով սահմանված անկախությունը նաև երաշխավորում է նախաձեռնության և ինքնավարության բավականին բարձր աստիճանով, եթե նույնիսկ նրանք հանդես են գալիս որպես խորհրդարանի գործակալ և վերջինիս կողմից հանձն են առնում աուդիտների իրականացում: Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի և խորհրդարանի միջև հարաբերությունը պետք է սահմանվի սահմանադրությամբ՝ յուրաքանչյուր երկրի պայմանների և պահանջներին համապատասխան:

Բաժին 9. Կառավարության և վարչական մարմինների հետ հարաբերություններ

Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները աուդիտի են ենթարկում կառավարության, նրա վարչական միավորների և այլ ենթակա կառույցների գործունեությունը: Այդուհանդերձ, դա չի նշանակում, որ կառավարությունը ենթարկվում է Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտին: Մասնավորապես, կառավարությունը ամբողջովին և բացառապես պատասխանատու է իր գործողությունների և բացթողումների համար և չի կարող արդարացնել իրեն հղում կատարելով աուդիտի բացահայտումներին և Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի փորձագիտական կարծիքներին, քանի դեռ այդ բացահայտումներն իրավաբանորեն վավեր և կիրառելի եզրակացություններ չեն:

IV. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների լիազորություններ

Բաժին 10. Հետաքննության լիազորություններ

1. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտներին պետք է հասանելի լինեն ֆինանսական կառավարման հետ կապված բոլոր գրանցումները և փաստաթղթերը, և պետք SAI-ները է լիազորված լինեն բանավոր կամ գրավոր կերպով պահանջել SAI-ի կողմից անհրաժեշտ համարվող ցանկացած տեղեկատվություն:
2. Ցանկացած աուդիտի տեսակի համար Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտը պետք է որոշի՝ արդյոք նպատակահարմար է աուդիտն իրականացնել աուդիտի ենթարկվող կառույցում, թե Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտում:
3. Օրենքը կամ Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտը (առանձին դեպքերում) պետք է սահմանի Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտին տեղեկատվության տրամադրման կամ փաստաթղթերի և այլ գրանցումների, այդ թվում՝ ֆինանսական հաշվետվությունների ներկայացման վերջնաժամկետները:

Բաժին 11. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի բացահայտումների ի կատար ածում

1. Աուդիտի ենթարկվող կազմակերպությունները բացահայտված խախտումների վերացման մասին պետք է տեղեկատվություն ներկայացնեն Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտին օրենքով կամ Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի կողմից սահմանված կոնկրետ ժամկետի շրջանակում:
2. Եթե Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի բացահայտումները չեն ընդունվում՝ որպես իրավաբանորեն վավեր և կիրառելի, Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտը լիազորված է դիմել պատասխանատու մարմնին, որն իրավասու է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկելու և պատասխանատու մարմնից պատասխանատվության ենթարկման պահանջ ներկայացնելու համար:

Բաժին 12: Փորձագիտական եզրակացություն և խորհրդատվություն ստանալու իրավունք

1. Անհրաժեշտության դեպքում, Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները կարող են խորհրդարանին և վարչակազմին տրամադրել իրենց մասնագիտական կարծիքը փորձագիտական եզրակացության, ներառյալ օրենքի նախագծերի և այլ ֆինանսական կանոնակարգերի մեկնաբանությունների տեսքով: Վարչական մարմինները պետք է կրեն բացառիկ պատասխանատվություն փորձագիտական եզրակացությունը ընդունելու կամ մերժելու համար: Ավելին, այս հավելյալ առաջադրանքը չպետք է նախատեսի Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի

հետագա աուդիտի բացահայտումներ և չպետք է խոչընդոտի աուդիտի արդյունավետությանը:

2. Միայն Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի հետ համաձայնեցնելուց հետո պետք է ընդունել կանոնակարգեր համապատասխան և հնարավորին միասնական հաշվապահական ընթացակարգերի համար:

V. Աուդիտի մեթոդներ, աուդիտորների անձնակազմ, միջազգային փորձի փոխանակում

Բաժին 13. Աուդիտի մեթոդներ և ընթացակարգեր

1. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները պետք է աուդիտ իրականացնեն՝ իրենց իսկ կողմից որոշված ծրագրով: Որոշ պետական մարմինների՝ հատուկ տեսակի աուդիտ պահանջելու իրավունքը պետք է մնա անփոփոխ:
2. Քանի որ աուդիտը հազվադեպ է ընդգրկում բոլոր տարրերը, Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները, որպես կանոն, անհրաժեշտ են համարում օգտագործել ընտրանքի մոտեցումը: Ընտրանքը պետք է իրականացվի որոշված մոդելի հիման վրա և պետք է լինի բավարար քանակի՝ ֆինանսական կառավարման որակի և օրինաչափության վերաբերյալ եզրակացություն կազմելու համար:
3. Աուդիտի մեթոդները մշտապես պետք է հարմարեցվեն ֆինանսական կառավարման ոլորտի գիտական և տեխնիկական առաջընթացին:
4. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտին աուդիտորներին աջակցելու նպատակով համար նպատակահարմար է մշակել աուդիտի ձեռնարկներ :

Բաժին 14. Աուդիտորների անձնակազմ

1. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների անդամները և աուդիտորները իրենց առաջադրանքները ամբողջովին իրականացնելու համար պետք է ունենան անհրաժեշտ որակավորումներ և համապատասխանեն բարոյական նորմերին:
2. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների համար անձնակազմ հավաքագրելիս հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել գիտելիքների միջինից բարձր մակարդակին, հմտություններին և մասնագիտական բավարար փորձառությանը:
3. Հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել SAI-ների բոլոր անդամների և աուդիտորների անձնակազմի տեսական և գործնական գիտելիքների բարձրացմանը, ներքին, համալսարանական և միջազգային ծրագրերի միջոցով

մասնագիտական զարգացմանը: Մասնագիտական զարգացումը պետք է խրախուսել բոլոր հնարավոր ֆինանսական և կազմակերպական միջոցներով: Մասնագիտական զարգացումը պետք է լինի իրավական, տնտեսական և հաշվապահական գիտելիքների շրջանակից դուրս և ներառի բիզնես կառավարման այլ հմտություններ, ինչպիսին է, օրինակ, տվյալների էլեկտրոնային կառավարումը:

4. Բարձրորակ աուդիտորների անձնակազմ ունենալու համար անհրաժեշտ է հատկացնել նմանատիպ աշխատանքի հատուկ պահանջներին համապատասխան աշխատավարձ:
5. Անհրաժեշտության դեպքում, եթե աուդիտորական անձնակազմը չունի որոշակի հատուկ հմտություններ, Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտը կարող է դրսից հրավիրել փորձագետներ:

Բաժին 15. Միջազգային փորձի փոխանակում

1. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների միջազգային կազմակերպությունում գաղափարների և փորձի միջազգային փոխանակումը բավականին արդյունավետ միջոց է օգնելու Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտներին կատարել իրենց առաջադրանքները:
2. Այս նպատակին են ծառայում Միացյալ ազգերի կազմակերպության և այլ կառույցների հետ համատեղ կազմակերպված կոնգրեսները, վերապատրաստման դասընթացները, սեմինարները, տարածաշրջանային աշխատանքային խմբերը և մասնագիտական ամսագրի թողարկումը:
3. Յանկալի է ընդլայնել և ինտենսիվացնել այս նախաձեռնությունները և գործողությունները: Շատ կարևոր է մշակել կառավարության գործունեության աուդիտի միասնական տերմինաբանություն՝ հիմնվելով ինավունքի համեմատական ուսումնասիրության վրա:

VI. Հաշվետվողականություն

Բաժին 16. Հաշվետվողականություն խորհրդարանին և հասարակությանը

1. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտը պետք է լիազորված և սահմանադրությամբ պարտավորված լինի իր բացահայտումները տարեկան կտրվածքով հաշվետվության տեսքով ազատորեն ներկայացնել խորհրդարան կամ պատասխանատու այլ պետական մարմնին: Այդ հաշվետվությունը պետք է հրապարակվի:

Այս կերպ կերաշխավորվի բացահայտումների ավելի լայն տարածումը և քննարկումը, կընդլայնվեն նշված բացահայտումներին հետամուտ լինելու հնարավորությունները:

2. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտը նաև պետք է հնարավորություն ունենա տարվա ընթացքում ներկայացնելու որոշակի կարևոր և էական բացահայտումներ:
3. Ընդհանրապես, տարեկան հաշվետվությունը պետք է ներառի Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի ամբողջ գործունեությունը: Միայն այն դեպքում, երբ խոսքը գնում է պաշտպանության արժանի կամ օրենքով պաշտպանված շահերի մասին, Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտը պետք է զգուշորեն գնահատի տվյալների բացահայտումից բխող հետևանքները:

Բաժին 17. Հաշվետվողականության մեթոդ

1. Հաշվետվությունները պետք է օբյեկտիվորեն և հստակորեն ներկայացնեն փաստերն ու գնահատումը և սահմանափակվեն հիմնական դրույթներով: Հաշվետվությունների լեզուն պետք է լինի հստակ և դյուրըմբռնելի:
2. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտը պետք է պատշաճ ուշադրություն դարձնի աուդիտի ենթարկվող կազմակերպությունների՝ աուդիտի բացահայտումների վերաբերյալ արտահայտած տեսակետներին:

VII. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների աուդիտի լիազորություններ

Բաժին 18. Աուդիտի լիազորությունների սահմանադրական հիմք, պետական ֆինանսական կառավարման աուդիտ

1. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների աուդիտորական հիմնական լիազորությունների շրջանակը պետք է սահմանված լինի սահմանադրությամբ: Մանրամասները կարող են սահմանված լինել օրենսդրությամբ:
2. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների աուդիտի լիազորության իրական շրջանակը կախված է յուրաքանչյուր երկրի պայմաններից և պահանջներից:
3. Բոլոր պետական ֆինանսական գործառնությունները, անկախ այն բանից, թե ինչ կերպով են արտացոլված պետական բյուջեում, պետք է աուդիտի ենթարկվեն Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների կողմից: Պետական բյուջեում չներառված ֆինանսների

կառավարումը չպետք է ազատվի Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի կողմից կատարվող աուդիտից:

4. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները իրենց աուդիտների միջոցով պետք է խրախուսեն այն բյուջեի դասակարգման և հաշվապահական համակարգերի կիրառումը, որոնք հնարավորինս հստակ են և պարզ:

Բաժին 19. Արտերկրում գործող պետական մարմինների և այլ կառույցների աուդիտ

Որպես ընդհանուր սկզբունք՝ արտերկրում հիմնված պետական մարմինները և այլ կառույցները պետք է նույնպես աուդիտի ենթարկվեն Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի կողմից: Այս հաստատություններում աուդիտ իրականացնելիս հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել միջազգային օրենքով պայմանավորված խոչընդոտներին՝ միջազգային օրենքի մշակմանը զուգահեռ հաղթահարելով այդ խոչընդոտները:

Բաժին 20. Բյուջետային մուտքերի աուդիտ

1. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները պետք է լիազորված լինեն հնարավորինս լայնորեն աուդիտի ենթարկել հարկերի հավաքագրման գործընթացը, և դրա շրջանակներում ուսումնասիրել հարկային փաստաթղթեր:
2. Բյուջետային մուտքերի աուդիտը հիմնականում օրինականության և օրինաչափության (համապատասխանության և ֆինանսական) աուդիտ է, սակայն հարկերին առնչվող օրենքների կիրառումը աուդիտի ենթարկելիս Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները պետք է նաև ուսումնասիրեն հարկերի հավաքագրման համակարգը և արդյունավետությունը, եկամուտների թիրախային նպատակներին հասնելու ձեռքբերումները և, եթե հնարավոր է, պետք է օրենսդիր մարմին առաջարկեն բարելավումներ:

Բաժին 21. Պետական պայմանագրեր և պետական շինարարություն

1. Պայմանագրերի և պետական շինարարության վրա պետական մարմինների ծախսած ֆինանսական զգալի միջոցները արդարացնում են օգտագործված միջոցների մանրակրկիտ աուդիտի իրականացումը:
2. Պետական մրցույթ հայտարարելը որակի և գնի տեսանկյունից ամենաշահավետ առաջարկ ստանալու ամենահարմար ընթացակարգն է: Պետական մրցույթ չհայտարարելու դեպքում, աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտը պետք է որոշի դրա պատճառները:
3. Պետության միջոցներով արված շինարարությունն աուդիտի ենթարկելիս՝ Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտը պետք է խրախուսի այդպիսի

աշխատանքների կառավարումը կանոնակարգելու համար համապատասխան ստանդարտների մշակումը:

4. Պետական շինարարության աուդիտը պետք է ներառի ոչ միայն վճարումների օրինականությունը և արժանահավատությունը, այլև շինարարության կառավարման արդյունավետությունը և շինարարական աշխատանքի որակը:

Բաժին 22. Տվյալների էլեկտրոնային մշակման համակարգերի աուդիտ

Տվյալների էլեկտրոնային մշակման համակարգերի վրա ծախսված զգալի միջոցները պահանջում են համապատասխան աուդիտ: Այդպիսի աուդիտը պետք է լինի համակարգված և ներառի այնպիսի ոլորտներ, ինչպիսիք են՝ պահանջների պլանավորումը, տվյալների մշակման սարքերի խնայողաբար օգտագործումը, համապատասխան մասնագիտացում ունեցող անձնակազմի օգտագործումը (ցանկալի էաուդիտի ենթարկվող կազմակերպության կազմից), չարաշահումների կանխումը և մատուցվող տեղեկատվության օգտակարությունը:

Բաժին 23. Պետական մասնաբաժնով առևտրային ձեռնարկություններ

1. Կառավարության տնտեսական գործունեության ընդլայնման արդյունքում հաճախ օրենքի ուժով հիմնվում են ձեռնարկություններ: Այս ձեռնարկությունները պետք է նույնպես աուդիտի ենթարկվեն Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի կողմից, եթե կառավարությունն ունի մասնաբաժին, մասնավորապես, գերիշխող մասնաբաժին, կամ գերակշռող ազդեցություն:
2. Ավելի հարմար է նմանատիպ աուդիտներն իրականացնել որպես հետագա աուդիտ: Նրանք պետք է անդրադառնան տնտեսման, նպատակային և ծախսային արդյունավետության հարցերին:
3. Նմանատիպ ձեռնարկություններում կատարված աուդիտի վերաբերյալ խորհրդարանին և ընդհանուր հասարակությանն ուղղված հաշվետվություններ կազմելիս պետք է հետևել արդյունաբերական և առևտրային գաղտնիքի հետ կապված սահմանափակումներին:

Բաժին 24. Սուբսիդավորված կառույցների աուդիտ

1. Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտները պետք է լիազորված լինեն աուդիտի ենթարկել պետական միջոցներից տրամադրված սուբսիդիաների օգտագործումը:
2. Երբ սուբսիդիաների ծավալը կամ սուբսիդավորված կազմակերպության շահույթը և կապիտալը մեծ է, անհրաժեշտության դեպքում հնարավոր է ընդլայնել աուդիտի շրջանակը և ներառել սուբսիդավորված կառույցի

ամբողջ ֆինանսական կառավարումը:

3. Սուբսիդիաների ոչ ճիշտ օգտագործման արդյունքում հնարավոր է պահանջել հետվճարում:

Բաժին 25. Միջազգային և վերազգային կազմակերպությունների աուդիտ

1. Միջազգային և վերազգային կազմակերպությունները, որոնց ծախսերը ձևավորվում են անդամ երկրների ներդրումներից, պետք է ենթարկվեն արտաքին անկախ աուդիտի, ինչպես առանձին երկրների դեպքում:
2. Այդպիսի աուդիտ իրականացնելիս պետք է հաշվի առնել օգտագործված ռեսուրսների քանակը և այդ կազմակերպությունների խնդիրները, Ուշադրություն դարձնել անդամ պետություններում Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների կողմից իրականացվող աուդիտը կարգավորող սկզբունքներին:
3. Նմանատիպ աուդիտի անկախությունն ապահովելու համար արտաքին աուդիտորական մարմնի անդամները պետք է նշանակվեն հիմնականում Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտներից: